

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה	משפט אזרחי מעמד אישי
תאריך: כ"ד סיון התשנ"א, 6 יוני 1991 מספר הנחיה: 6.4500 (21.103)	"בית-דין לגירושין" בצד בתי-הדין הרבניים

"בית-דין לגירושין" בצד בתי-הדין הרבניים

אין לאל ידו של חוק המדינה, ואף אין הוא מתיימר, לפגוע או לשנות מדין תורה, שעל-פיו נערכים נישואין וגירושין בישראל [סעיף 2 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג - 1953] (להלן - "החוק").

יחד עם זאת, גם אם הליך הגירושין המבוצע במסגרת רבנית פרטית, הוא הליך נכון על-פי ההלכה, הרי אם אין הוא נעשה על-ידי רשות משפטית מוסמכת על-פי דיני המדינה, חסר ההליך מעשה פורמלי רב-חשיבות וגם רב-נפקות. הליך זה, על-פי סעיף 1 לחוק, הוא בשיפוטם היחודי של בתי-הדין הרבניים:

"ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל, אזרחי המדינה, או תושביה, יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי-דין רבניים".

ידועה העובדה שקהילות מסוימות עושות דין - ואף "בית-דין" לעצמן. ימיה של הבעיה עתיקים מימיה של המדינה. מכאן ועד להכרה במעשים הנעשים מחוץ לכתלי בית-הדין הרבני, הסוטים מסדרי המדינה ומדיניה - רחוקה הדרך. נהיר לכולנו הצורך לשקוד על כך שכל מעשה בתחום האישות, יעשה לא רק בדת אלא גם בדין וכמשפט, ולעניין זה אין לנו אלא דין המדינה.

תשומת הלב הופנתה לפרשיות בעניינם של חקלאי, שגב, רייכרט ורודניצקי (בג"צ 80/63 גורפינקל וחקלאי נ' שר-הפנים, פ"ד יז(3) 2048; בג"צ 132/66 שגב ורייכרט נ' בית-הדין הרבני והרבנות הראשית לצפת, פ"ד כא(2) 505; בג"צ 51/69 רודניצקי נ' בית-הדין הרבני הגדול לערעורים, ואח', פ"ד כד(1) 704), ומהן התפתחה כאילו פרקטיקה של "נישואין פרטיים". אין הנידון דומה לראיה. גם באותם מקרים ייחודיים וחריגים, שבהם קיימת היתה מניעה על-פי דין תורה לבני זוג לבוא בברית הנישואין (איסור על נישואי כהן וגרושה, למשל), חזר בית-המשפט העליון והבהיר את אינטרס הציבור שהצדדים יסדירו את נישואיהם, לפי ההסדר שנקבע לצורך כך על-ידי משפט המדינה. על כל פנים, באותם מקרים חריגים ומיוחדים. כאמור, כל "טקס פרטי" צריך שיעבור תחת שבט ביקורתו של בית-הדין הרבני, שבידו הסמכות בענייני נישואין וגירושין (בג"צ רודניצקי דלעיל, בעמ' 712, 713; בג"צ שגב ורייכרט דלעיל, בעמ' 531, 534; וראו גם א' רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול, תל אביב (תש"ן) 78).

עניינו הרואות, כי קיים היה בפרשות דנן טעם דתי מיוחד עקב מצוקה מיוחדת, שבגינה ניתן סעד במקרה של קידושין פרטיים, חרף "אי-רציותם", של "קידושין נסתרים" מעין אלו (כנאמר בפסה"ד

בעניין שגב ורייכרט דלעיל מפי הנשיא אגרנט, בעמ' 534[א]. ואף זאת, לא ככלל גורף, אלא במקרים אינדיבידואליים. מיוחדים, שנדונו לפי נסיבותיהם.

פשיטא, כי בהתרת מעשים של קידושין או של גירושין פרטיים, עלולים אנו לסכל לא רק פיקוח וסדר בתחום זה, אלא להביא לידי תקלות רבות וחמורות באחד הענפים הרגישים והמסובכים ביותר שבמערכת המשפטית. בני זוג שנישאו לפי "דין תורה", מחוץ למערכת המשפטית הרבנית המוסמכת, יבואו כעבור זמן להתדיין בפני בית-הדין הרבני המוסמך, ויתברר להם כי מסיבה כלשהי תוקף נישואיהם מוטל בספק, או שעצם קיומו של טקס הנישואין "הפרטי" פגם את זכויותיהם הממוניות או האחרות. הוא הדין גם לגבי "גירושין פרטיים" - בני זוג ימצאו עצמם נשואים זה לזה, על אף שערכו טקס גירושין "פרטי", על כל ההשלכות החמורות הנובעות ממצב דברים זה, ועוד. (השוו: ע"פ 208/53 גנור נ' היועץ המשפטי, פ"ד ח' 833, 838; בג"צ 47/82 קרן התנועה ליהדות מתקדמת בישראל, ואח' נ' שר הדתות, ואח', פ"ד מג(2) 661, 701 - 702). בהתרת טקסי נישואין וגירושין "פרטיים", נימצא איפוא לא רק בתוהו ובוהו משפטי, אלא שלזוגות הנישאים או המתגרשים באורח פרטי עלולים להיגרם נזקים קשים שאין להם תקנה.

גם בסעיפי החקיקה שיפורטו להלן אין כדי לשנות מן המסקנה דלעיל: סעיף 3(א) לחוק גיל הנישואין, התשי" - 1950, קובע במפורש כי העובדה שהנישואין נערכו בניגוד לסעיף 2 לחוק, תשמש עילת תביעה להתרתם בדרך של גט, או בדרך של פירוק קשר הנישואין (ראו גם כותרתו של סעיף 2: "עבירות"). גם בסעיף 79 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב - 1962, אין "הכרה" בטקסי אישות "פרטיים" כלשהם.

לאור ניתוח הדברים דלעיל על רקע היבטי המשפט, ברי איפוא, כי אלו הפונים בענייני נישואין וגירושין אל "מוסדות" ו"בתי-דין" זולת בתי-הדין הרבניים, נוהגים שלא כדין. בתי-דין רבניים הנותנים בדיעבד חותם של תקפות למעשה, מסייעים למעשה לאותה סטיה מסדרי המדינה ומדינה. לא למותר להעיר, כי אין בכוחה של תקנה קנ"ב לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בארץ ישראל, לסתור או לגרוע מהוראתו המפורשת של סעיף 1 לחוק; מה גם, שפירושה הסביר של התקנה הוא, שהמדובר רק באותם מקרים חריגים ומיוחדים כאמור, מכורח הנסיבות, שאין בידי הצדדים "מעשה בית-דין". כל פירוש אחר, אשר לפיו יש בתקנה קנ"ב משום מתן היתר "להכשיר" בדיעבד נישואין וגירושין שנערכו שלא במסגרת המוסדות המוסמכים לכך בחוק, ירוקן את הוראת החוק מתוכן, ויעשה פלסתר את כוונת המחוקק בדבר סמכותם הייחודית של בתי-הדין הרבניים בענייני נישואין וגירושין. הייתכן שהמחוקק התכוון כי הערכאה אשר לה ייחד סמכות ייחודית, היא זו שתיתן במו ידה הכשר לעקיפת סמכותה הייחודית על-ידי "ערכאות" מתימרות כלשהן?!

כללו של דבר, ראוי להציע לכל מי שנוהה אחר מוסדות לבר-מדינתיים, לקיים מה שנאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה" ונשוב אל דרך הישר על-פי סדרי המדינה ודיניה, המשלבים ומיישבים בכס אחד גם תורה וגם משפט המדינה.